

AMASTRİS (AMASRA) ANTİK KENTİNDE ARKEOLOJİK TESPİTLER

ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS IN ANCIENT CITY OF AMASTRIS (AMASRA)

Makale Bilgisi

Başvuru: 16 Ekim 2018
Hakem Değerlendirmesi: 16 Kasım 2018
Kabul: 23 Mayıs 2019
DOI Numarası:10.22520/tubaar.2019.24.009

Article Info

Received: October 16, 2018
Peer Review: November 16, 2018
Accepted: May 23, 2019
DOI Number: 10.22520/tubaar.2019.24.009

Fatma BAĞDATLI ÇAM * - Ali BORA **

Handan B. ALTUNKAYALIER ***

Anahtar Kelimeler: Paphlagonia, Bartın, Sesamos, Amastris, Ana Kaya Anıtı.

Keywords: Paphlagonia, Bartın, Sesamos, Amastris, Rock-Cut Monument.

ÖZET

Paphlagonia Bölgesi'nin kıyı kesiminde, Herakleia Pontike ve Tieion antik kentlerinin doğusunda yer alan önemli bir liman kenti olan Amastris, Yunan koloni çağında Sesamos adıyla kurulmuştur. Hellenistik Dönemden itibaren bölgedeki stratejik konumunu Orta Çağa kadar korumayı başarmış olan Amastris antik kentine dair günümüze korunabilmiş en önemli yapı, Kale yapısıdır. 19. yüzyıldan itibaren bu yönüyle Avrupalı Seyyahların ve 20. yüzyılda da bilim insanlarının dikkatini çekmeyi başarmıştır. Çalışmamızda Amastris Antik kentinin Kale yapısı ve sur mimarisine yönelik tespitlerin yanı sıra, kale yapısının içerisinde, Boztepe Mevkiindeki kaya tapınımına dair kanıtlar, Amasra çevresindeki benzer yapıların varlığı değerlendirilmektedir. Buna ek olarak Tekketepe Mevkiinde, kentin Tunç Dönemine kadar erken bir tarihe uzanmasını sağlayacak kanıtlar sunulmaktadır. Günümüz antik kentlerinin birçoğunda olduğu gibi, antik izlerin modern yerleşimin altında yok oluşunun kanıtı olarak, İlçe çöplüğüne atılmış bir ya da bir kaç inşaatın molozları içerisinde antik mimari bloklar arasında Roma Lejyon komutanlığı yapmış bir kişinin yazıtının tespiti yer almaktadır. Paphlagonia'nın en önemli kentlerinden biri olan Amastris'in bilinmeyen tarihine ışık tutacak bu kanıtların, ilerleyen yıllardaki çalışmalarla artacağı anlaşılmaktadır.

* Doç.Dr. Bartın Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi. E-mail: fatmabagdatli@yahoo.com

** Dr.Öğr.Üyesi. Bartın Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi. E-mail: aliborabora@bartin.edu.tr

***Dr.Öğr.Üyesi. Bartın Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi. E-mail: handanbilici@hotmail.com

ABSTRACT

Amastris, which is an important coastal town in the eastern part of the ancient cities of Heracleia Pontica and Tieion in the coastal region of Paphlagonia, was founded with the name Sesamos in the Greek colonial period. The most important structure of the ancient city of Amastris, which has managed to defend its strategic position in the region from the Hellenistic Period until the Middle Ages, is the Castle. From this point of view, it has attracted the attention of travellers and scientists in the 20th century. In our study, as well as the findings of the fortress structure of the ancient city of Amastris and the architecture of the fortification, the evidence of the rock-cut cult in the Boztepe area within the fortress structure and the presence of corresponding structures around Amasra will be evaluated. In addition to this, in (in and around Tekketepe) Tekketepe , the evidence that will bring the history of the city to the early period until the Bronze Age is mentioned. Today, as in many of the ancient cities, as a proof of the disappearance of the ancient traces under the modern settlement, the inscription of a person who was the commander of the Roman Legion among the ancient architectural blocks in the rubble of one or several construction sites was identified. It has been understood that the evidences which will be shed light on the unknown history of Amastris, one of the most important cities of Paphlagonia, will increase by ongoing studies around the ancient city.

Günümüzde Batı Karadeniz sınırları içerisinde bulunan ve antik dönemden bu yana Paphlagonia olarak adlandırılan bölgede yer alan antik kentlerin Arkeolojik kazı ve araştırmaları gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Antik dönemde *Pontus Euxenius* olarak adlandırılan Karadeniz'in güney kıyılarında bulunan antik liman yerleşimlerinden biri olan Amastris kenti, sahip olduğu önemli Arkeolojik potansiyelinin bilimsel açıdan değerlendirilerek araştırmalar ve ileride yapılması planlanan kazı çalışmaları sonucunda elde edilecek verilerle hem bilimsel hem de bölge turizmine önemli katkılar sağlayacaktır¹.

Bartın ili sınırlarında yer alan Amasra, başlangıçta Sesamos ismiyle MÖ 7.yüzyılda bir koloni kenti olarak kurulmuş, Hellenistik Dönemde Amastris² ismiyle yeniden imar edilmiş ve Orta çağın sonlarına kadar önemini neredeyse hiç yitirmemiş bir antik kente ev sahipliği yapmaktadır. Amastris antik kenti Karadeniz'in antik coğrafyasında Paphlagonia bölgesinin kıyı kesiminde Herakleia Pontike (Zonguldak, Ereğli) ve Tios (Zonguldak, Filyos)'un doğusunda yer almaktadır.³

1. KENT TARİHİ VE ARAŞTIRMA TARİHÇESİ:

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan Amasra'da var olan antik yerleşimle ilgili en erken veriler Koloni Çağından gelmektedir. MÖ 7. yüzyılda Miletos'un bir kolonisi olarak "Sesamos" adıyla kurulmuştur⁴. Sesamos isminin geçtiği en erken kaynak Homeros'un İlyada isimli eseridir⁵:

"Kromna'dan, Parthenios Irmağının suladığı topraklardan, Sesamos ve Kydoros'tan gelen vahşi katırları pek meşhur olan Enetler'in ve Paphlagonialılar'ın başında korkusuz yürekli Pylaimenes..."

Sesamos yerleşimine dair elde edilebilen yegane maddi kanıt sikkelerdir. Amasra'da bulunmuş olan MÖ 4.yüzyılın ortalarına tarihlenen sikkeler üzerinde ön yüzde

Zeus Stratios⁶ arka yüzünde Demeter başı bulunmakta ve "SH SA" lejandı okunmaktadır⁷. Kentin bundan sonraki dönemleriyle ilgili bilgiler Memnon'dan gelir⁸. Herakleia Pontike tiranı Dionysios'un karısı olan Amastris, son Pers Kralı Dareios'un soyundan gelen bir Pers Prensesidir⁹. Dionysios'un ölümünün ardından (MÖ 305), Diadokh Lysimakhos ile evlenen Amastris, MÖ 301 yılında Sesamos kentini *synoikismos* yoluyla Tion, Kromna ve Kytoros yerleşimlerini de içerisine alarak "Amastris" ismiyle yeniden kurmuştur¹⁰. Kraliçe Amastris'in kurduğu kente dair tek ipucu bastırıldığı sikkelerdir¹¹. Kent Hellenistik Dönem boyunca Pontus Krallığı hakimiyetinde yer alır¹². Ardından MÖ 66'daki Pompeius'un Mithridates VI Eupator'u yenmesinin ardından Roma Hakimiyetine girer¹³ ve Pontus et Bithynia Eyaletinin bir üyesi olur. Bizans Döneminde varlığını sürdüren kent¹⁴, 13.yüzyılda Ceneviz kolonisi haline gelir¹⁵. 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Karadeniz seferinde Osmanlı topraklarına katılınca kadar Ceneviz yerleşimi olarak varlığını sürdürür.

Amasra'nın antik yerleşimine dair kanıtlar günümüzde hızla gelişen modern yerleşimin altında kaybolmuş durumda olduğundan Amasra'da yapılacak bir araştırmaya başlamadan önce kentin kültür varlıklarının neler olduğuna dair bilgilerin tespit edilmesi ve kentin olası planının ortaya çıkartılması sağlanabilecektir.

⁶ Farnell 1896: 59; Teffeteller 2012: 223-227, bkz.s.225-226

⁷ SNG Vol: IX 1356 British Museum; SNG Vol: IX 1357 British Museum; SNGuk_0901_1358; SNG Stancomb, 747-8; SNG BM 1, 1355-7.

⁸ Memnon, Herakleia Pontike Tarihi, Çev.Murat Arslan, İstanbul 2007; Murat Arslan, "Küçük Asya Yerel Historiografına Bir Örnek: Herakleia Pontike'li Memnon ve Eseri", OLBA XX, 2012, 383-406; Memnon, History of Heracleia, Translated from Jacoby's Greek text (FGrH 434). <http://www.attalus.org/translate/memnon1.html> (17.12.2018).

⁹ RE I, "Amastris", s.1749-1750. Amastris son Pers Kralı III.Darius'un erkek kardeşi Oxyathres'in kızıdır. Büyük İskender'in III.Dareios'u yendiği Issus Savaşından (MÖ 333) sonra Dareios'un ailesi ile birlikte Amastris de esir alınmıştır. MÖ 324'te Susa'da Büyük İskender ve komutanlarının da dahil olduğu Makedonyalı soylularla Pers soylularının kızlarının evlendirildiği düğün töreninde Krateros ile evlenmiştir. Büyük İskender'in ölümünün ardından Krateros, Antipatros'un kızı Phila ile evlenmek için Amastris'ten ayrılır (MÖ 323-322). Oldukça kısa süren ilk evliliğinin ardından Amastris, Krateros'un onayıyla Herakleia Pontike tiranı Dionysios ile evlenir. Olbrycht 2014: 49-50; Schmitt 2002: "Oxyathres". Ayrıca bkz. Arrian, Anabasis, 3.8.5, 3.16.6, 3.19.2 ve Quintius Rufus, 5.2.8.

¹⁰ Strabon XII.3.10c.444; Memnon FGrH 434, F 4.4.9; Steph. Byz. s.v. "Amastris"; Burstein 1976: 79 ve 83; Bağdatlı Çam 2016: s.37

¹¹ Callatay 2004: 61-62; Erciyas 2006: 34

¹² Magie 1950: 189,191,209

¹³ Fletcher 1939: 20-21, dipnot.12 ve 22-23 dipnot.23; Magie 1950: 209

¹⁴ Eyice 1965; Zavagno 2009: 129-151; Feldman 2015: 4-8

¹⁵ Eyice 1953: 31

¹ 2017 ve 2018 Yıllarında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izniyle "Bartın İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması Projesi" kapsamında yürütülen araştırmalar, Bartın Valiliği, Bartın Üniversitesi Rektörlüğü, Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bartın Belediyesi, Kozcağız Belediyesi ve Amasra Belediyesi tarafından desteklenmiştir. Bilime olan değerli katkılarından dolayı tüm kurum ve idarecilerine teşekkürlerimizi sunarız.

² RE I, "Amastris", s.1749-1750.

³ Barrington Atlas, Paphlagonia başlığı altında C.Foss tarafından 1995 yılında işlenmiştir. Foss 1995: 1217-1225

⁴ Homeros, II,852; Plinius, NH, VI.2.5; Arrianus, Periblus Ponti Euxin 15.Sat.1-4; Rhodoslu Apollonios, Argon. II.941; Strabon XII.3.10c.444; Stephanus Byzantius s.v. "Ἀμαστρίς"; Pseudo Scymnos, 962. Koloni Çağında Karadeniz yerleşimleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Manoledakis 2018: 173-242.

⁵ Homeros, İlyada II, 853-855.

Kente dair en eski bilgiler ancak, antik dönemden bu yana kenti ziyaretleri sırasında tanıklık etmiş seyyahların notları arasından bize ulaşabilmektedir. Kentin varlığına ve dokusuna dair Strabon¹⁶, Plinius¹⁷ ve Arrianus¹⁸ gibi yazarlardan Roma Dönemi yapılarına dair bazı bilgiler gelmektedir. Strabon, Amastris için:

“Parthenios Irmağı’ndan sonra, ismini kurucusu olan kadından alan Amastris kentine gelinir. Burası bir yarımada üzerindedir ve iki yanında limanlar vardır O kenti dört yerleşim yerini birleştirerek meydana getirdi: Sesamos, Kytoros, Kromna ve Tieion. Lakin sonuncusu kısa zamanda isyan ederek birlikten ayrılmış fakat üçü bir arada kalmıştır. Sesamos’a Amastris’in akropolü denir.... En iyi şimşir ağacı en çok Amastris’te yetiştir” demektedir¹⁹.

MS 2. yüzyılda Bithynia valisi olan Genç Plinius’un Roma imparatoru Trajan’a yazdığı mektuplardan gelmektedir. Plinius mektuplarında Amastris’in zarif ve süslü bir kent olduğunu ve çok uzun bir caddeye sahip olduğundan bahsetmektedir²⁰.

Amastris kentinin kültür varlıkları hakkında, Osmanlı Döneminde buraya gelen seyyahlar ve araştırmacılardan daha ayrıntılı bilgiler gelir. Clavijo²¹, Ainsworth²², von Diest²³, Bore²⁴, Hirschfeld’in²⁵ Amasra’yı ziyaret ederek kentin o dönemde koruna gelen kültür varlıklarını tanımlamış ve hatta antik kentin olası planını çizmiş olmaları, kent arkeolojisi bakımından önem taşımaktadır. Robert²⁶, Marek²⁷, Belke²⁸’nin bölgedeki Arkeolojik materyalin tespitine yönelik çalışmaları son yıllarda hız kazanan kentleşme dokusunun yok etmekte olduğu kültürel mirasın kayıt altına alınması açısından dikkat çekicidir. Aşağıda aktarılan araştırma tespitleri arasındaki antik yol anıtı gibi önemli yapıların Marek²⁹ tarafından kayıt altına alınmış fotoğraf ve bilgileri günümüzde neredeyse yok olmuş olan anıtın 1980’lerin sonlarındaki

¹⁶ Strabon XII.3.10c.444

¹⁷ Plinius Secundus, s.68.

¹⁸ Arrianus, *Periblus Ponti Euxin*, XV.1-4, ayrıca bkz. s.102,104,107-111.

¹⁹ Strabon XII.3.10c.444

²⁰ Plinius Secundus, s.68.

²¹ Clavijo 1859.

²² Ainsworth, 1830’larda Bartın merkezinden Amasra’ya yaptığı yolculuğu ve Kuşkayası Anıtı, Roma yolu ve Amastris’e uzanan yol güzergahı üzerinde yer alan mezar anıtları ve lahitlerden bahsetmektedir. Ainsworth 1839: 233-234.

²³ v.Diest 1889:70-72

²⁴ Bore 1840: 229-238.

²⁵ Hirschfeld 1888: 863-892.

²⁶ Robert 1980: 151-164

²⁷ Marek 1989: 373-389; Marek 1993:88-100; Marek 2003: 45-47, 92-94, 97-100, 127-129, 140-142, 144-146.

²⁸ Belke 1996: 57-64, 92-104,106-113, 126-130, 148-151, 161-170, 208-212, 257-259.

²⁹ Marek 1993: 91-92, Taf.23.4

daha iyi korunmuş durumlarının anlaşılabilmesine yardımcı olmaktadır. 1990’ların başında Crow ve Hill tarafından yürütülen Arkeolojik Yüzeysel Araştırması³⁰ kentte yapılan ilk resmi Arkeolojik araştırmadır. Bu çalışma sırasında antik kente dair daha çok Geç Antik Çağ Kale yapısına yoğunlaşmış olması, hem Sesamos hem de Amastris döneminden itibaren antik kent dokusunun ihmal edilmesine neden olmuş, bu sebeple Amastris’te yapılan yüzeysel araştırması sırasında elde edilen verilerle Kale yerleşiminin yeniden değerlendirilmesi erken dönemlerin aydınlatılması açısından ayrıca önem arz etmiştir. Böylece Amasra’da Arkeolojik çalışmaların biran önce başlaması ve en azından günümüze kadar direnen antik kente dair küçük ipuçlarının da yok olmadan önce kayıt altına alınması ve hatta biran önce başlayacak Arkeolojik kazılar sayesinde gün ışığına çıkarılmasının zorunluluğu anlaşılabilir.

Bartın İli ve İlçeleri yüzeysel Araştırması çalışmasının ilk iki yılında Bartın İlindeki diğer merkezlerin yanı sıra yukarıda detaylı aktarılan gerekçelerle Amasra İlçe merkezine odaklanılmış ve çalışma sırasında alanın detaylı taranabilmesi ve verilerin sağlıklı değerlendirilebilmesi açısından sektörlere ayrılmıştır. Çalışmamızda Amasra İlçe Merkezinde Kale ve çevresinde yapılan tespitlerin bir kısmına yer verilmektedir.

2. AMASRA MERKEZİ: (HARİTA 1)

Amasra İlçe merkezinde 2017 ve 2018 yılı çalışmalarında Amastris Kale yapısının sur yapısının çevresi, iç kale ve Boztepe mevki detaylı olarak incelenmiştir. Kale suru üzerindeki kule yapılarının ölçümleri yapılmıştır. Sur yapısında bulunan *spolier* (devşirme) malzemenin tespiti ve belgeleme çalışmaları yapılmış, Boztepe mevkiinde olasılıkla bir tapınağa ait mimari izler incelenmiş, Bizans Dönemine tarihlenen yapıların günümüzdeki durumları belgelenmiştir. Geçmiş dönemlerdeki araştırmacıların yayınlarında hakkında bilgi bulunamayan üçgen alınlıklı kaya anıtı ve muhtemelen bununla ilişkili niş içerisinde mantolu erkek figürü kabartması ve yine önünde sunu çanaklarının bulunduğu niş tespit edilmiş olup, Amastris’in antik yol güzergahı üzerindeki yol anıtıyla ilişkili olup olmadığı konusunda çalışmalarımız sürmektedir.

Yüzeysel bulunan geç Antik Dönem seramiklerine ek olarak Boztepe’deki surların eteğinde Geç Klasik/ Erken Hellenistik döneme tarihlenen siyah firnisli seramik parçaları Kale yapısının öncesinde, alanda var olan Hellenistik yerleşime dair izlerin de korunduğunu göstermektedir. Kalenin dışında liman yapıları ve özellikle liman ile kale yapısının bağlantılı olduğu

³⁰ Hill 1989: 81-91; Hill 1990: 311-321; Hill/Crow 1991: 83-92; Hill/Crow 1992: 19-27.

Batı Limanında toprak dolgu içerisinde yoğun Roma Dönemi seramiğinin görülmesi, benzer şekilde kale yapısının öncesindeki Roma Dönemi yerleşimine dair izleri barındırmaktadır. Bu sebeple kale yapısının yeniden değerlendirilmesi ve Bizans dönemi öncesindeki durumuna dair bazı tespitlerin yapılabilmesini sağlayacak ipuçlarını ele almak gerekmektedir.

Crow ve Hill'in 1990'larda yaptığı çalışmalar³¹ ve 19.yüzyıldan bu yana Amasra'da tespitlerini kaleme almış seyyah ve araştırmacıların yorumlarının ışığında, Amastris antik kentinin Bizans Dönemi öncesinde klasik planlı bir polis şehir yapısından, zaman içerisinde Kale yerleşimini merkeze alan (kastron) kent yapısına dönüştüğü anlaşılmaktadır³².

Kale dışında antik kentin merkezinin bulunduğu antik yazarlarca da vurgulanan kıyımın güney kesimlerinde tiyatro³³, Bedesten (gymnasion?)³⁴, Akropol alanı ve modern kentin tüm kapsama alanı yeniden incelenmiş ve hem Roma Dönemi hem de Bizans Dönemi yerleşimine dair önemli bilgiler elde edilebilmiştir.

Tekketepede ve çevresinde Tunç Çağı'na uzanan seramik buluntular tespit edilmiştir³⁵.

En ilgi çekici tespitlerden biri de İlçe Çöplüğünde olasılıkla ilçe merkezindeki yeni inşaatlardan atılmış molozlar arasında Amastris'in Roma Dönemi adak yapılarından birine ait mimari bloklar ve yazıtın tespit edilmesidir. Bartın-Amasra karayolu çevresinde dolgu toprak içinde yoğun Roma Dönemi seramiğin varlığı bu alanda Roma Döneminde yoğun yerleşimini işaret etmektedir.

2.1. Sur Yapısı ve Kale İçi (Harita.1, 2 Nolu Sektör ve Harita 2):

Amasra'daki araştırmamızda 2017 ve 2018 yıllarında Kale yapısının sur mimarisi ve kale içindeki tespitlere yer verilmiştir. Her ne kadar Amasra Kale yapısı geçmişten bu yana kente gelen tüm araştırmacıların ilgi odağı olduğu için defaen incelenmiş ve yorumlanmış olsa da, Amastris Antik Kentinin en geç yerleşimine dair ipuçlarını barındırması ve elbette en iyi korunmuş

yapısı olması nedeniyle kentin antik dönemdeki olası yapılarının kanıtlarını da taşıması bakımından en değerli kanıt niteliğini korumaktadır. Zira 18. ve 19. yüzyılda bölgeye gelen seyyahlar ve 20. yüzyılda araştırma yapan bilim insanlarının odak noktasını oluşturma nedeni kalenin antik kentin ve döneminin (Bizans-Orta Çağ) en iyi korunmuş yapısı olmasıdır. Böylece S.Hill ve J.Crow³⁶ tarafından 1988-1991 yılları arasında Amasra Kalesi ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarındaki tespitlerin günümüzdeki durumlarının gözlemlenmesi ve Hill ve Crow'un çalışmalarında yaptıkları tespitlerin günümüzdeki durumunun ve detaylandırmadıkları bilgilerin tespitine yönelik bir çalışma planlanmıştır³⁷. Bu bağlamda kale, sur ve içerisindeki yapılarının günümüzdeki durumunun, dış ve iç alanlarındaki yüzey buluntuları ve yapı izlerinin tespitinin yapılarak, genel bir değerlendirme ortaya koymaya yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Amasra Kalesi bir *citadel* (iç kale=Zindan Kalesi) ve kuzeyindeki bir köprüyle bağlantı kurulan adanın (Boztepe) etrafını çeviren sur sisteminden oluşmaktadır (Plan 1)³⁸. Kalenin güney surları üzerinde ve Boztepe'de dörtgen kule yapıları dikkat çekmektedir. Crow ve Hill'in belirttiği ve Zavagno'nun da tartıştığı MS 8. yüzyıldaki Arap akınları nedeniyle inşa edilmiş olduğu düşünülen sur sistemi Anadolu'da aynı dönemde benzer şekilde akınlar nedeniyle zarar gören tüm yerleşimlerde gözlemlenmektedir³⁹. Ankara, Amasya Kaleleri ve Batı Anadolu'da Miletos, Aphrodisias, Ephesos, güneyde Side ve Patara yerleşimlerinde de benzer şekilde kentin sur içerisinde yeniden planlanması MS 4. Yüzyıldan 9. Yüzyıla kadar sürmüştür⁴⁰. Crow'a göre MS 5 yüzyıldan sonra kentlerin *polis*'ten *kastron*'a dönüşmesi kale yapılarının daha çok savunmaya yönelik olarak yenilenmeye başlamasının kanıtıdır. Bunun en açık göstergesi de bir *citadel* etrafında sur sisteminin oluşturulması ve özellikle de bastion yapılarının *spolier* malzeme ile inşa edilmeleriyle özellikle 8 ve 9. Yüzyıldaki Arap akına karşı oluşturulmalarıdır⁴¹. Amasra Kalesi de bu yerleşimlere bir örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir. 2017 ve 2018 yılında kalede yapılan araştırmalar sırasında kale yapısının inşaa evrelerinin ve sur duvarları içerisinde görülen *spolier* malzemenin tespitine ağırlık verilmiştir (Fig.1).

Sur duvarları boyunca özellikle alt kısımlarda bosajlı bloklar, ağırlıklı olarak Roma Dönemine ait yapılara ait

³¹ Hill 1989: 81-91; Hill 1990: 311-321; Hill/Crow 1991: 83-92; Hill/Crow 1992: 19-27.

³² Crow/Hill 1995: 255; Zavagno 2012: 275-276;

³³ Eyice 1965: 66

³⁴ v.Diest 1889: 70; Eyice 1965: 65-66; Hoffmann 1989: 197-210; Marek 1993: 92

³⁵ Crow ve Hill, Tekketepede Mevkiinde Tunç Çağı yerleşiminin izlerini gösteren seramik buluntulardan bahsetmektedirler. Ancak Müze Müdürlüğünde bu buluntulara dair herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Crow/Hill 1995: 252.

³⁶ Hill 1989:81-91; Hill 1990:311-321; Hill/Crow 1991:83-92; Hill/Crow 1992:19-27.

³⁷ Hill 1989:81-91; Hill 1990:311-321; Hill/Crow 1991:83-92; Hill/Crow 1992: 19-27.

³⁸ Crow 2017a: 389-391.

³⁹ Zavagno 2012: 274; Crow/Hill 1995: 265

⁴⁰ Crow 2017b: 90-108

⁴¹ Crow 2017b: 90-99

Figür 1: Sur Sisteminin araştırılması (Bartın İli ve İlçeleri YüzeY Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / Fortification System Research (Bartın Province and Districts Surveys-BİYA, Photo Archive)

Dönemi işaret edebilecek bosajlı blokların varlığı ve Doğu Limanına bakan sur duvarlarında ise Roma Dönemi duvar işçiliğine dair izlerin görülmesi, Hellenistik Dönemden itibaren sur yapısının varlığını akıllara getirmiştir.⁴⁴ Crow ve Hill'in 1995 yılında yayınladığı Amastris'in Bizans surları konulu çalışmasında, sur yapılarının Hellenistik Dönemden itibaren varlığı konulu detaylı bir tartışmaya yer verilmiştir⁴⁵. Kentin Klasik Dönem akropolü olarak iç kale (Zindan Kale) alanı önerilmiş, bu alanın olasılıkla Mithridates VI Eupator Döneminden (MÖ 1. yüzyıl) itibaren surla çevrilmiş olması gerektiği önerilmiştir. Sur sisteminin Hellenistik temelini tespitine yönelik daha fazla kanıt ve detaylı bir çalışmanın gerekliliği üzerine vurgu yapılmıştır⁴⁶.

Kentin doğal olarak sahip olduğu iki limana göre konumlandırılmış olan sur sisteminde, ulaşımı her iki yöne sağlayacak şekilde, doğu ve batı yönünde birer

kapısı vardır. Bu iki kapı arasındaki yaklaşık 300m uzunluğundaki sur yapısında ve bu alanda yer alan kule yapılarında Bizans Döneminden bu yana görülen restorasyon çalışmalarının yoğunluğu söz konusudur. Yine Batı kapısında gözlemlenen yoğun *spolier* (devşirme) blokların Ceneviz Armalarıyla birlikte kullanılmış olması, surların Ceneviz dönemindeki yenilenmesi sırasında da bu antik malzemenin sur duvar örgüsü içerisindeki varlığını göstermektedir. Günümüzde yapılan restorasyon ve tamamlama çalışmalarının özellikle Doğu limanı orijinal yapısında oldukça bariz değişikliklere neden olduğu anlaşılmıştır. Kent kapılarının özellikle Ceneviz hakimiyeti döneminde yenilediği ve Roma Dönemi mimari parçalar gibi devşirme blokların yanında kentin yönetimini belirtir şekilde yönetimdeki ailenin işareti olan armaların yerleştirildiği görülmüştür (Fig.2)⁴⁷.

Kale yapısının iki sıra sur ile çevrilmiş ve böylece bir iç kale (citadel) ve bir dış kaleden oluştuğundan bahsetmiştik (Harita 1 ve 2). Duvar örgü sistemleri açısından gözlemlenen farklılık açısından iç kalenin Boztepe olarak bilinen ada, Bizans ve ardından Orta Çağda Ceneviz hakimiyeti sırasında ana karadaki bölümüyle birlikte

⁴⁴ Karadeniz'in diğer kentlerinde de ayakta kalmış Orta Çağ yapılarında Erken Dönem duvar izlerinin korunduğu örnekler bilinmektedir. Trabzon Kalesi ve çeşitli yapılarda da Klasik Dönem duvar işçiliği gözlemlenebilmektedir. Bkz. Bryer/Winfield 1985: Fig. 110a, 111a, 111b. Ayrıca Sinop Kalesinde yapılan kazı çalışmaları sırasında sur yapısının Hellenistik ve Roma evrelerine dair tespitler yapılmıştır. Bkz. Doonan/Vural vd. 2017: 178-199. Sur mimarisinin yapı evreleri ile ilgili detaylı bir çalışma hazırlık aşamasındadır.

⁴⁵ Crow/Hill 1995: 255-257.

⁴⁶ Crow/Hill 1995: 255-257. Öz.256. Bu kapsamda yüzeY Araştırması sonucu elde edilen veriler ile detaylı bir çalışma başlatılmış olup, en kısa zamanda tamamlanması planlanmaktadır.

⁴⁷ Son yıllarda Orta Çağ tarihi ve Arkeolojisi alanında yapılan çalışmalarda Amastris kentinin diğer yerleşimlerle ilişkisi açısından incelendiği ve armalara da bu kaynaklarda değinildiği yapılan literatür taramalarında tespit edilmiş ve ilgili bilim insanlarıyla temasa geçilerek detaylı bilgiler elde edilmiştir. Quirini-Poplowski 2012: 425-472; Hasluck 1910/1911: 132-44; Eyice 1953: 27-40.

Figür 2: Batı Limanı Kapısı (Sormagir): Spolier (devşirme) Bloklar Araştırılması (Bartın İli ve İlçeleri YüzeY Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / West Harbor Gate (Sormagir): Investigation of Spolier Blocks (Bartın Province and Districts Surveys-BİYA, Photograph Archive).

surla çevrilerek dış kale oluşturulduğu anlaşılmaktadır⁴⁸. Böylece Doğu liman kapısı ile Batı liman kapısının çağdaş olduğu ortaya çıkmaktadır. Batı kapısından geçildikten sonra Boztepe'yi ana karaya bağlayan Kemere köprüsü ve iç kalenin kapısına (Sormagir Kapısı) ulaşılır (Fig.2). Kapı Bizans Döneminde yapılmış olup, bastion şeklinde ve iç kısmında tünel şeklinde bir geçiş alanına sahiptir. Köprü ile ulaşılan kapı üzerinde Roma Dönemi *spolier* (devşirme) mermer mimari bloklar, heykel kaidesi ve altar göze çarpar⁴⁹. Altar üzerinde görülen ağızında çelenk taşıyan kartal betimlemesi, Bartın ve çevresinden bulunmuş olan antik malzeme üzerinde yaygın olarak görülmektedir. Kartal kentin baş tanrısı olarak bilinen Zeus Stratios ile ilgili bir betimleme olmalıdır.

Sormagir Kapısının iç yüzeyinde sur duvarıyla birleşme noktasında geçmişte var olan bir freskin izleri korunabilmiştir (Fig.3). Freske dikkatle bakıldığında kalan küçük bölümler sayesinde hale içerisinde sakallı bir erkek başının betimlendiği anlaşılmaktadır. Yerel halktan alınabilen şifai bilgilere göre fresk, 20. yüzyılın başlarında Rus bir gemici tarafından sökülerek götürülmüştür. İç kale Amastris kentinin Bizans öncesi yerleşimine dair izlerin gözlemlenebilmesi açısından ayrıca önem taşıdığı için, adayı çeviren surun iç ve dış kısımlarının taranması amaçlanmıştır. Özellikle 1990lı

yıllarda yoğun yerleşim gördüğü için oldukça hasar görmüş olan Kale'de gözlemlenen seramik buluntular az sayıda Geç Klasik/Erken Hellenistik ve Roma Dönemi, yoğunlukla Geç Bizans Dönemi sırlı seramiklerinden oluşmaktadır (Fig.4). Bizans Dönemi seramikleri 9-11. yüzyıllar arasında yoğunlaşmaktadır. En yoğun Bizans seramiği örnekleri 11. yüzyıla ait görünmektedir.

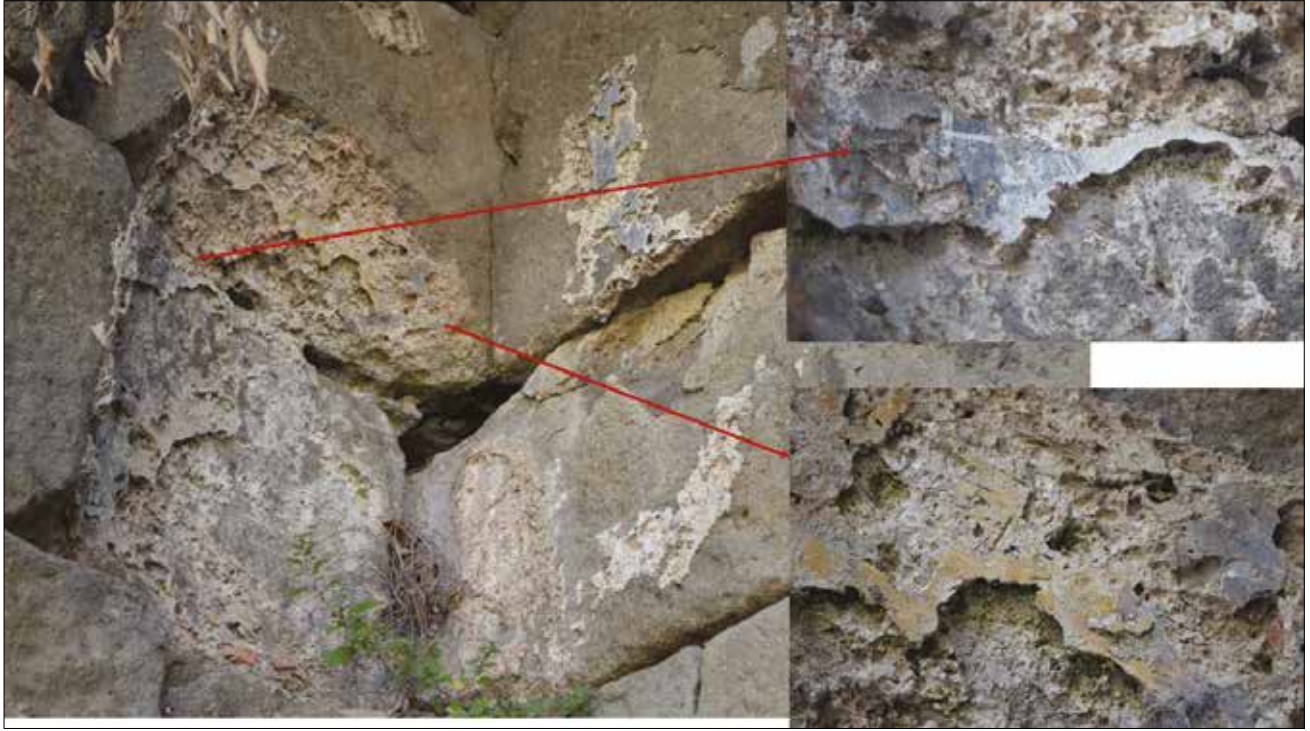
Adanın doğusunda surun hemen dışında zemin taraması sırasında Geç Klasik/ Erken Hellenistik siyah firnisli kase parçası Kalenin Erken Dönem (Geç Klasik/ Hellenistik Dönemdeki) yerleşimlerine dair sadece önemli bir kanıtı oluşturmaktadır (Fig.5)⁵⁰. Amastris seramikleriyle ilgili yegane çalışma Amphoralar ile ilgili olmuştur⁵¹ ve Erken Hellenistik Dönemde (MÖ 3. yüzyıl ilk çeyreği) Amphora üretimi olduğu bilinirken, Amasra Kalesinde bulunan Geç Klasik Döneme tarihlenen siyah firnisli seramik bu türde en erken kanıtı oluşturmaktadır. Boztepe üzerinde kapının batı kesiminde modern evlerin temelleri arasında görülen kemerli yapılara ait duvar izleri Roma Döneminde kale üzerinde yapıların varlığına kanıttır. (Fig.6.)

⁴⁸ Crow/Hill 1990: 3-15; Crow/Hill 1995: 251-265.

⁴⁹ Sur duvarları üzerindeki *spolier* malzemenin tespitleri ve gerekli incelemeleri ayrıca yayına hazırlanmaktadır.

⁵⁰ Sparkes/Talcott 1970: 135 ve 299, Nr.887-888, Pl.33, Fig.9 Siyah firnisli küçük kase, iç kısmında tondosunda insize palmet bezemesi MÖ 4. yüzyıl ikinci yarısında yaygın olarak görülür ve Hellenistik Dönemle birlikte bu bezeme ortadan kalkar. Bu küçük kaselerin tarihlenmesinde palmet bezemesinin yanı sıra kaidenin iç kısmında görülen yiv de MÖ 4. yüzyıl örneklerinde yaygın olarak görülmektedir.

⁵¹ Ščeglov 1986: 365-73; Stolba 2003: 279-301.

Figür 3: Batı Limanı Kapısı (Sormagir) İç Kısımındaki Freskler (Bartın İli ve İlçeleri YüzeY Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *The Frescoes Inside the West Port Gate (Sormagir) (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

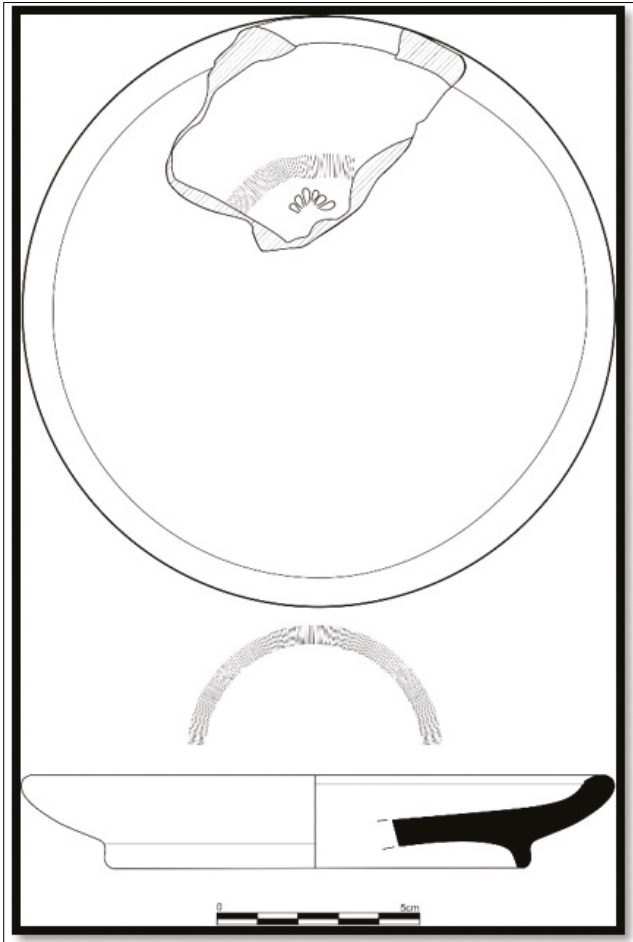
Figür 4: Boztepe (Sormagir) Seramik Buluntular (Bartın İli ve İlçeleri YüzeY Araştırması- BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *Pottery Findings in Boztepe (Sormagir). (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Figür 5a: Geç Klasik Siyah Figürlü Kase Parçası / Late Classical Period, Black Figured Bowl Piece

Figür 6: Kemerli bir duvar (Boztepe) (Bartın İli ve İlçeleri Yüze Araştırması (BİYA) Fotoğraf Arşivi) / An arched wall (Boztepe) (Bartın Province and Districts Survey (BIYA) Photograph Archive)

Figür 5b: Geç Klasik Siyah Figürlü Kase Parçası / Late Classical Period, Black figured bowl piece (İzzettin Elalmış)

Sormagir kapısının kuzey doğusunda sur duvarlarına bitişik olarak yapılmış ve en az üç yapı evresinin izlendiği şapele ait temel duvarları görülmektedir. 2015 yılında Amasra Müzesi tarafından kurtarma kazıları gerçekleştirilen yapıyla ilgili olarak herhangi bir resmi bilgiye ulaşılamamıştır. İç kalede S. Eyce'nin, N. Sakaoglu'nu ve Crow ile Hill'in çalışmalarında

da detaylı bilgi aktarılan iki önemli yapı Fetih Camii (Büyük Kilise) ve Küçük Şapel (Küçük Kilise Mescidi) incelenmiş ve 2012 ve 2013 yıllarında yeniden restorasyon geçirdikleri için yapıların orijinal konstrüksiyonunda meydana gelen değişiklikler tespit edilmiştir.

Boztepenin batı ucunda tepe üzerinde Meteoroloji Binasının yanında büyük boyutlu bloklar ve dikdörtgen düzgün blok taşlarla örülmüş geç dönem duvarı ve Meteoroloji binası bahçesindeki mermer Korinth Başlığı, bu alanda en azından Roma Dönemine tarihlenebilecek bir tapınak yapısına dair önemli kanıtları oluşturmaktadır⁵² (Fig.7.Tapınak?). Sağlıklı bir değerlendirme için bu alanda kazı çalışmalarının yapılması, Amastis'in Roma ve Hellenistik Dönemlerine ışık tutabilecek yapıların varlığına dair kanıtlara ulaşılabilmesini sağlayacaktır.

Buna ek olarak Kale yapısının Roma döneminde yerleşim gördüğüne dair kanıtlar evlerden gelmektedir. Amasra iç kaledeki(citadel) Camiönü sokak'ta Mehmet Derviş Evindeki Osthotek ve İçkalenin doğu kapısına yakın bir evin duvarındaki mezar steline ait yazıtlı parça (Fig.8) kalenin en azından ana kara üzerindeki alanda Roma döneminde bir yerleşimin varlığına işaret etmektedir.

2.2.Anakaya Anıtı(?)(Harita.3):

2018 yılındaki çalışmalar sırasında İç kalede Boztepe üzerinde, Uç Palamar Sokakta yer alan bir evin bahçesinde ana kayanın traşlanmış olduğu murç izlerinden anlaşılmaktadır (Fig.9). Anakayanın kuzey doğu yüzeyinin traşlanarak üst kısmında üçgen bir çatıyı oluşturacak biçimde işlendiği görülür (Fig.9). Anakayanın yüzeyinde üçgen alınlığı taşıyacak hatılların yerleştirileceği oyuk şeklinde işlendiği görülmüştür. Bu üçgen bir çatıyı anımsatan işlemenin olduğu yüzeyin devamında da kaya yüzeyinin bir dik açı oluşturacak biçimde düzeltildiği

⁵² von Diest 1889: 72

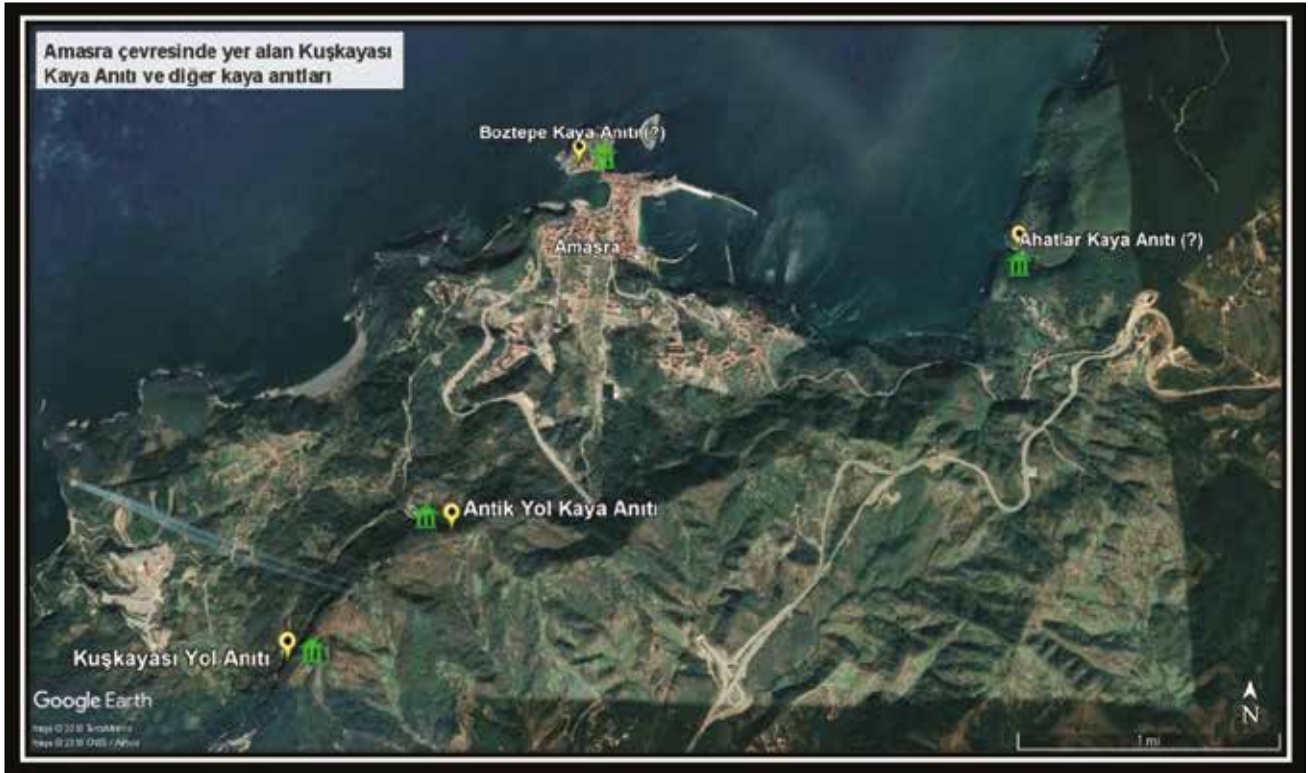
AMASTRİS (AMASRA) ANTİK KENTİNDE ARKEOLOJİK TESPİTLER

Figür 7a: Boztepe Mimari Blokları (Tapınak?) (Bartın İli ve İlçeleri YüzeY Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *Boztepe Architectural Blocks (Temple?) (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Figür 7b: Boztepe Mimari Bloklar. (Tapınak?) (Bartın İli ve İlçeleri YüzeY Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *Boztepe Architectural Blocks (Temple?) (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Harita 3: Amasra ve Çevresinde Kaya Anıtları / *Amasra and Surrounding Rock Monuments (İzzettin Elalmış)*

görülür. Olasılıkla naos benzeri bir yapının burada yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu işlenmiş anakayanın kuzey yönünde arkada devam eden ana kaya yüzeyinin de batı yönünde murç izlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu mevcut izlerin bulunduğu alan, Boztepe'nin Batı limanına uzanan burnun uç kısmına yakın bir mevkiidedir. Boztepe'de ana kaya üzerinin düzeltilerek üçgen alınlıklı bir çatı formunda işlenmiş olan bu kaya yüzeyinin benzeri, Ahatlar köyünün (Amasra merkezin doğusunda, Büyük Limanın karşı kıyısı) sahilinde, kuzeye bakan ormanlık yamaçların birinde, aynı üçgen alınlığa sahip formu ve işçiliğiyle gözlemlenmiştir. (Fig.10). Benzer şekilde işlenme biçimi, murç izleri ve en

üstte üçgen alınlıklı bir çatı formunun verildiği bir başka anıt tespiti, 2017 sezonunda Antik Yol güzergahı üzerindeki ana kaya yüzeyinde yapılmıştır⁵³.

Anakaya anıtının ölçüleri alınmış ve konumu tespit edilmiş olup, Amasra çevresindeki benzer diğer kaya anıtlarıyla birlikte Kybele ya da Mithras kültü ile olan ilişkileri ayrıntılı olarak değerlendirilecektir. Üç anıt konumlarıyla birlikte göz önünde bulundurduğumuzda, cephelerin özellikle Amasra'ya

⁵³ von Diest 1889: 70-71; Marek 1989: 380; Marek 1993: 91-92, Taf.23.4

Figür 8a: Epigrafik Kanıtlar. (Bartın İli ve İlçeleri Yüzezy Araştırması-BİYA,Fotoğraf Arşivi) / *Epigraphic Evidence (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Figür 8b: Epigrafik Kanıtlar. (Bartın İli ve İlçeleri Yüzezy Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *Epigraphic Evidence (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Figür 9a: Boztepe Kaya Anıtı. (Bartın İli ve İlçeleri Yüzezy Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *Boztepe Rock Monument. (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Figür 9b: Boztepe Kaya Anıtı. (Bartın İli ve İlçeleri Yüzezy Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *Boztepe Rock Monument. (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Figür 10a: Ahatlar Kaya Anıtı. (Bartın İli ve İlçeleri Yüzezy Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *Ahatlar Rock Monument. (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Figür 10b: Ahatlar Kaya Anıtı. (Bartın İli ve İlçeleri Yüzezy Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / *Ahatlar Rock Monument. (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)*

Figür 11: Antik yol Kaya Anıtı. (Bartın İli ve İlçeleri Yüze Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / Ancient Road Rock Monument. (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)

yöneltildikleri dikkatlerimizi çekmiştir. Boztepe’de bulunan örneğin, kaleden küçük limana doğru bakan kayalık alanda, kentin batı ve güney sahiline hakim anakara kısmından rahatça görülebilecek şekilde bilinçli olarak işlendiği gözlemlenmiştir. Ahatlar’daki kaya anıtının (?) da köyün denize doğru inen kayalık yamacında, kuzeybatı yönünde ve özellikle Amasra’ya bakar biçimde yapıldığı anlaşılmıştır. 2017 yılında tespit edilen antik yol güzergahındaki üçüncü örnek de, en tepede üçgen alınlık ve aşağıya doğru düzleştirilmiş kaya yüzeyinden oluşan biçimiyle, açıkca üçgen alınlıklı bir yapının ön yüzünü anımsatmakta ve yine Amasra’ya doğru kuzeye yönelmiş bulunmaktadır.⁵⁴ Benzer şekilde kaya anıtlarının olasılıkla Ana Tanrıça inanişıyla ilgili olduğu⁵⁵ ve Karadeniz yerleşimlerinde Demir Çağından Geç Antik Çağın sonuna kadar kullanım gördüğü bilinmektedir.⁵⁶

Yassı Kaya sokakta bulunan Boncuk Pansiyonun doğusunda bulunan ormanlık alanda bir adet mantolu erkek figürlü kabartmanın kırılmış olduğu görülmektedir (Fig.12). Boztepe mevki Fener Sokak bağlantılı No:25 numaralı evin bahçesinde de Anakaya’ya oyulmuş bir niş ve bunun altında sağ ve sol

⁵⁴ Bore 1840: 229-238 von Diest 1889:70-71; Marek 1993: 91-92; Taf.23.4

⁵⁵ Ana kaya anıtları, özellikle de üçgen alınlıklı mimari ön yüz görünümünde olanlar Frig kültürü ve bu kültürün etkisi altındaki tüm bölgelerde yaygın olarak bilinmektedir. Mimari cephe uygulaması sadece Friglere özgü olmayıp Anadolu’da daha eski kültürlerden aktarıldığı ve Friglerin ana tanrıça, Mater Kubilleya ile (Dağların anası) ile özdeşleştirdikleri bilinmektedir. Roller 20014: 94-98 Fig.16-18,22-25 123-124.

⁵⁶ Ş. Yıldırım tarafından Safranbolu’da kazısı tamamlanan Büyük Göztepe Tümülüsü Phryg özellikleri göstermesi bakımından bölgedeki Phryg kültürünün etkisine en yeni kanıttır. Zira Safranbolu ve Kastamonu çevresinde Phryg kaya anıtları ve Cybele altırlarının varlığı bilinmektedir. Bu konuda detaylı bilgi için P.Johnson’dan gelmektedir. Bölgedeki Phryg Cybele kültüne dair kaya anıtları ile ilgili detaylı bilgileri araştırmasında aktarmaktadır. Bkz. Johnson 2010: öz.222-231; Vassileva 2012: 243-250; Şahin 2019 (basım aşamasında); Doksanaltı 2012: 62-63, Fig.2

alt köşelerde dikdörtgen şeklinde zıvana deliği görülen yapı, muhtemelen sunak olarak kullanılmıştır (Fig.13)⁵⁷. Alt tarafında sunu çanakları da görülür. Nişin işlenmiş olduğu anakayanın üzerinde görülen murç izleri, Uç Palamar Sokak’taki evin bahçesinde tespit edilen anakaya anıtı yüzeyindeki murç izleriyle benzerdir. Boztepe’nin doğu yönündeki kayalık alanda da sunu çanakları ve Doğu limanına inen kayalık burun üzerinde tespit edilen kaya basamakları⁵⁸ Boztepe’nin kayalık alanlarının olasılıkla ana tanrıça inanişıyla ilgili kült alanı olarak kullanıldığına işaret etmektedir.⁵⁹

Figür 12: Boztepe Mantolu Erkek Kabartması / The Relief Man with Mantle in Boztepe

Figür 13: Boztepe Niş (Bartın İli ve İlçeleri Yüze Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / The Niche in Boztepe (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)

⁵⁷ Bu sunaktan N. Sakaoğlu “Çesm-i Cihan Amasra “ adlı kitabında bahsetmiştir .

⁵⁸ 2001-2002 yıllarında T. Sivas tarafından Dağlık Frigya araştırmaları sırasında Afyonkarahisar, Eskişehir ve Kütahya’da tespit edilen Ana Tanrıça inanişinin temsili olarak kabul edilen kaya basamaklarına benzer bir yapı göstermektedir. Bkz.Tamsü Polat 2010: 203-222. Ayrıca bkz. Temur 2014: 432-440, Fig.5-6.

⁵⁹ Doksanaltı tarafından Giresun’da yapılan araştırmalar sırasında

2.3. Tekketepe Mevkii (Harita 1 Sektör No:4):

Amasra İlçe Merkezinde S.Hill ve J.Crow tarafından ilk tespiti yapılmış⁶⁰ olan postane binasının karşısındaki tepelik alan olan Tekketepe Mevkiinde (Kum Mahallesi) incelemeler yapılmış, alanın inşaatı henüz tamamlanmış bir bina tarafından tamamen zarar gördüğü anlaşılmıştır. Zira binanın ön kısmında yüzey Arnavut kaldırımı döşenmiş ve tepelik alanın batı yamacı da bir park yapılarak zeminin tamamen örtüldüğü anlaşılmıştır. Ancak tepenin doğu yönünde toprak alanda yapılan incelemede S.Hill ve J.Crow tarafından bahsedilen Bronz Çağı yerleşimini⁶¹ kanıtlar biçimde Tunç Dönemine tarihlenen seramik parçaları tespit edilmiştir.

Amasra bölgesi ile ilgili elimizdeki en erken veriler Stephen Hill başkanlığında 1989-1991, 1993 yılları arasında gerçekleşen 4 yıllık yüzey araştırması çalışmalarında ele geçmiştir. 1990 yılı çalışmalarında günümüz postane binasının karşısında bir tepe üstü yerleşimi ya da höyük olabileceği düşünülen ve Tekke Tepe mevki olarak adlandırılan alanda (Harita 1, Sektör No: 4) Geç Tunç Çağına ait seramikler görülmüştür. 1995 yılında yayınlanan bir makalede Amasra müzesinde olduğu belirtilen bu seramikler maalesef yayınlanmamıştır⁶².

2017 yılında Tekketepe mevkiinde gerçekleştirdiğimiz çalışmalar da bu verileri desteklemektedir. Yüzey incelemeleri neticesinde bir adet Orta Tunç Çağ'na tarihlenen seramik ele geçirilmiştir. Söz konusu seramik, Orta Tunç Çağ mal grupları arasında olan krem/devetüyü renginde basit ağız kenarlı bir çömlek ağız parçasıdır (Fig.14a).

Günümüzde Tekketepe mevki inşaat faaliyetleri sebebiyle oldukça tahrip olduğundan detaylı bir çalışma yapmak mümkün olmamıştır. Ayrıca Tekketepe'nin güneyinde, Bedesten Sokak mevkiinde de Tekketepe'de ele geçen seramiğin mal grubu özelliklerinde hilal ya da yarım ay tutamaklı olarak adlandırılan dış bükey ağız kenarlı bir çömleğe ait ağız parçası bulunmuştur (Fig.14b).

Figür 14a: Tunç Dönemi Seramik Parçaları (Bartın İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / Bronze Age Pottery sherds (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)

Figür 14b: Tunç Dönemi Seramik Parçaları (Bartın İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / Bronze Age Pottery sherds (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)

2.3. İlçe Çöplüğündeki Tespitler(Harita 1, Sektör No:5 ve Harita.4):

2017 yılı çalışmaları sırasında, Amasra Küçük (Batı) Limanın güney kıyısında şehir çöplüğünün bulunduğu alanda oldukça yoğun şekilde mermer ve taş mimari blokların varlığı tespit edilmiştir. Olasılıkla ilçe merkezinde yapılan inşaatların temellerinden çıkan molozlarla birlikte yakın zamanda çöplüğe atıldığı anlaşılan mimari blokların belli bir bölgede yoğunlaşması bu durumu kanıtlar niteliktedir (Fig.15).

Mimari parçalardan en önemli örnekleri büyük bir yapının (olasılıkla tapınak(?)) arşitrav bloklarıdır. Fascialardan ikisi üzerinde Latince bir yazıt tespit edilmiştir (Fig.16). Amasra'da Roma Döneminde (olasılıkla MS 2.yy) var olan Lejyonda görev yapmış üst rütbeli bir subay tarafından adanmış bir yapıya ait bir yazıt olmalıdır. Detaylı çalışma Doç.Dr. Bülent Öztürk tarafından yapılmaktadır. Bu yazıtlı parça ile birlikte yine mermer arşitrav parçaları, Korinth başlıkları ve birçok mimari blok tespit edilmiştir.

da özellikle kayalık alanlarda ve denize uzanan kayalık alanlarda kaya anıtları ve sunu çanaklarının varlığı tespit edilmiştir. Böylece olasılıkla ana tanrıça inancına ait kült alanlarının Karadeniz'in kıyı kesimlerinin kayalık alanlarında oldukça yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Doksanaltı 2012: 61-78, Fig.2 ve 7; Temur 2014: 432-440, Fig.5-6.

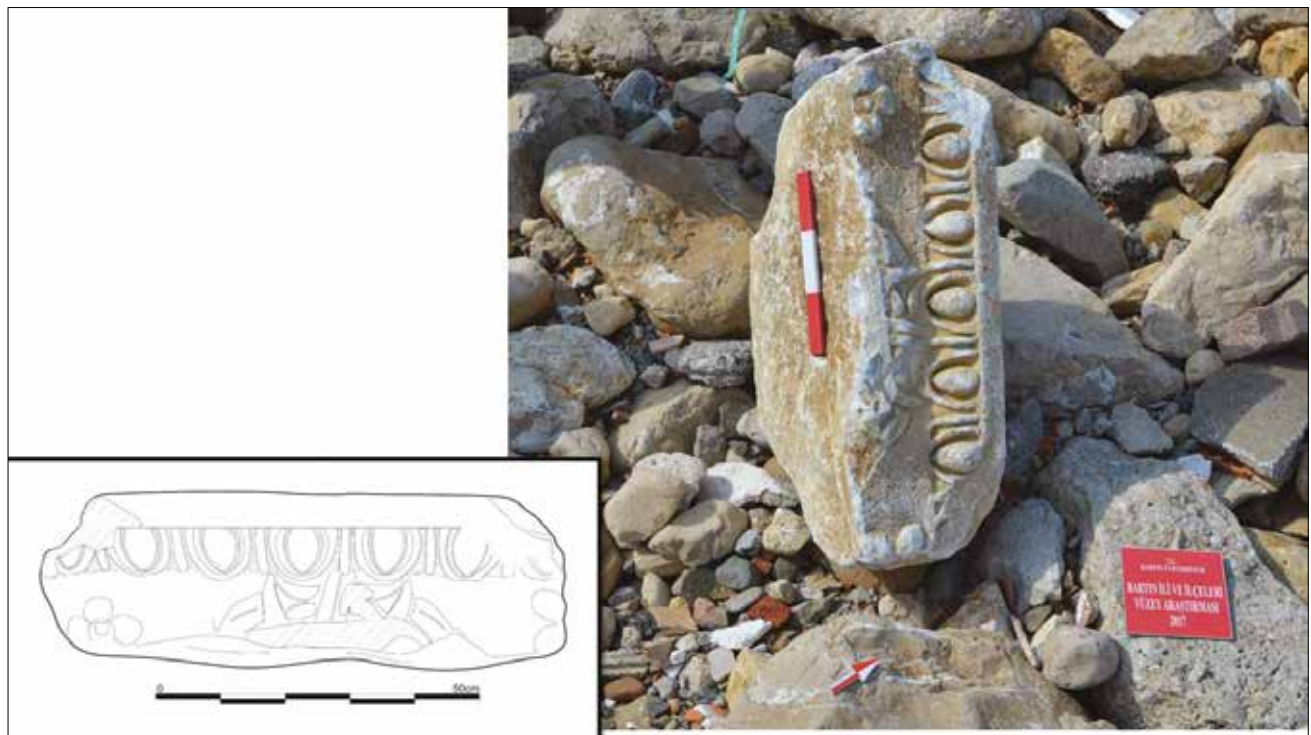
⁶⁰ Hill/Crow 1991: 85.

⁶¹ Hill/Crow 1991: 85.

⁶² Crow/Hill 1995: 252.

Harita 4: Amasra İlçe Çöplüğü. Yazıtı Mimari Blok / Amasra Town Dump. An Inscribed Architectural Block (Sinan Paksoy)

Figür 15a: Amasra İlçe Çöplüğü Mimari Parça. (Bartın İli ve İlçeleri YüzeY Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) /An Architectural Block from Amasra Town Dump (İzzettin Elalmış) (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive).

Söz konusu arşitrav parçası üzerinde, bir Romalı yöneticinin *Cursus Honorum* onurlandırma veya mezar yazıtıdır. Bir yapıya (kamu binasına veya mezara) ait kireçtaşından dikdörtgen, sadece iki satırı görülebilen Latince onurlandırma yazıtının fragmanıdır. Amasra'nın

moloz çöplüğünde tespit edilmiş olup nereden geldiği belli değildir. Olasılıkla bir yapı veya yol inşası sırasında bulunup buraya atılmıştır. Amasra kentinde görev yapmış bir Romalı üst düzey yöneticinin adı ve bu yöneticinin *cursus honorum* kapsamında üstlendiği görevler sıralanmakta

Figür 15b: İlçe Çöplüğü Genel Görünüm (Bartın İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / General View of Town Dump (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive)

Figür 16: İlçe Çöplüğündeki Yazıtlı Arşitrav Parçası (Bartın İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması-BİYA, Fotoğraf Arşivi) / An inscribed architrav block from town dump. (Bartın Province and Districts Survey-BİYA, Photograph Archive).

olup, yazıtın okunabilen ikinci satırından, bu görevlerden sadece ikisi kesin bir şekilde belirlenebilmektedir: *triumvir capitalis* (Roma’da hapisaneler, güvenlik ve sulh hâkimliği gibi çeşitli üst düzey görevleri üstlenen üç kişilik memur heyetinden biri) ve *tribunus militum legionis / cohortis* (bir lejyonda / bölükte orta düzey subay yetkisinde memur)⁶³.

Amasra İlçesinin çöplük alanında tespit edilen bu değerli kanıtlar maalesef 2018 yılının Şubat ayında çıkan kuvvetli bir fırtına sırasında denize yuvarlanmıştır. Bu malzemenin bir daha tespiti ya da incelemesi mümkün olmayacaktır. Ancak 2017 yılındaki tespitlerimiz, Sesamos/Amastris antik kentinin modern yapılaşma altında hızla yok oluşunun kanıtları olması dolayısıyla Araştırmamızın önemini vurgulamaktadır.

⁶³ Doç.Dr. Bülent Öztürk’e yazıt ile ilgili ön değerlendirme için teşekkürlerimizi sunarız. Amasra’da araştırmamız sırasında tespit edilen yazıtların incelenmesi ve yayına hazırlığı kendisi tarafından yapılmaktadır.

DEĞERLENDİRME

Bartın ili, Amasra İlçesi sınırlarında 2017 ve 2018 yılında gerçekleştirilen “Bartın İli ve İlçeleri Yüzey araştırması sırasında, İlçede bugüne kadar tespit edilmemiş Arkeolojik verilerin elde edilmesi araştırmamızın önemini ortaya çıkartmaktadır. Makalemizde Amasra ilçesinde gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilen verilerin bir kısmı paylaşılmıştır⁶⁴. Buna göre Amasra kalesi ve sur sitemlerinin incelenmesi ve İç Kale (Sitadel-Zindan Kalesi) ve Boztepe (Sormagir Kalesi) mevkiinde Hellenistik Döneme tarihlenen seramik bulgular, Roma ve ağırlıklı olarak Bizans seramiklerinin yanı sıra Roma ve Bizans Dönemine ait yapı ve yapı izlerinin mevcudiyeti Amastris antik kentinin liman kıyısındaki bu alanda kurulduğu dönemden itibaren korunaklı bir yerleşimin varlığına işaret etmektedir. L.Robert, C.Marek, K.Belke ve ardından J.Crow ve Hill’in bölgede yaptıkları bilimsel araştırmaların sonucunda elde ettikleri verilerle 2017 ve 2018 yılında yapılan araştırmamızda elde edilen verilerin birbirini desteklediği, ancak yıllar içerisinde bir çok yapının modern yerleşimin altında yok olduğu ya da büyük zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Kale ve sur sistemleri ile ilgili bahsi geçen araştırmacılar farklı olarak onların çalışmalarında belirtilmeyen ya da detaylı incelemenin yer almadığı spolier malzemenin tek tek tespiti yapılmış ve yakın zamanda yayına hazırlanmaktadır. Spolier malzemenin önemi Crow ve Hill’in önerdiği Bizans öncesi dönemlerde bölgedeki yerleşime dair izlerin sur duvarları ya da alandaki diğer yapılarda devşirme olarak kullanılmış malzemeler yardımıyla tespit edebilmeyi sağlayacaktır. Ayrıca günümüze korunan sur mimarisinin yapım evrelerinin de daha kesin tarihlenmesi konusunda fikir verebilecek bir kronolojik dizin çıkartabilme şansı vermektedir.

Çalışmamızın diğer önemli tespitlerini Boztepe Mevkii’nde (Sormagir Kalesi) bulunan üçgen alınlıklı ana kaya yapısı, bunun yakınlarında kabartmalı figürlü bir niş, olasılıkla Kybele Kültünün işareti olan bir başka niş ile kaya yüzeylerine açılan sunu çanakları ve kentin doğu ucunda, büyük liman kıyısında gözlemlenen kaya basamakları oluşturmuş; bu verilerden hareketle yerleşimde Ana Tanrıça Tapınımına dair bir kült ya da bir kutsal alanın olup olmadığı sorusu, ilerleyen çalışmalarda cevaplanmasını umut ettiğimiz bir sonuç olarak karşımıza çıkmıştır. Paphlagonia’da Karabük, Safranbolu ve Kastamonu’da da tespit edilen ve Phryg kültürüyle ilişkilendirilen kaya anıtları ve basamaklı kayalar dikkate alındığında, Amasra’da konuyla ilgili

⁶⁴ Araştırma sonucunda elde edilen verilerin kapsamının ve miktarının çokluğu sebebiyle zaman en kısa zamanda tamamlanmak üzere yayına hazırlanmaktadır.

detaylı bir çalışmanın zorunluluğu gözler önüne serilmektedir. Boztepe üzerindeki bu kaya anıtının benzerlerinin Amasra kentinin doğusu ve güneyinde de yer alması ve hepsinin aynı şekilde Amasra Merkezine yönelmiş olması da Bölgenin kaya tapınım alanları açısından daha detaylı ve bütüncül incelenmesini gerektirmektedir. İlk tespitlerimize göre Geç Antik Çağ'da da kullanılmış bu anıtların belki de Amasra'nın Demir Çağı'na dair ilk izlerin kanıtı olmalıdır.

Amasra'nın erken dönemlerine dair en önemli kanıt, Crow ve Hill tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda, Tekketepe mevkiinde buldukları Tunç Dönemi seramiklerdir. Her ne kadar bu malzemeyi görme şansımız olmasa da, alanda yapılan araştırmalar sırasında Tunç Dönemi seramiklerine dair bulunan kanıtlar onların tespitlerini doğrular niteliktedir.

Amastris antik kentinin modern yerleşim altında neredeyse yok olma noktasına gelmesinin kanıtı olarak, İlçe Çöplüğünde çeşitli inşaatlardan dökülen molozlar arasında çoğunluğu mimari, arşitrav, sütun başlığı ya da çeşitli yapılara ait bloklar tespit edilmiştir. Bu parçalardan en önemlisi hiç kuşkusuz üzerinde Latince yazıtının bir kısmı korunmuş olan arşitrav parçasıdır. Olasılıkla bir Lejyonda komutanlık yapmış bir üst düzey yetkili tarafından adanmış bir anıt mezar(?) ya da başka bir yapıya aittir. 2018 yılının Şubat ayında çıkan büyük bir fırtına da alandaki tüm buluntular, kentin çöpleriyle birlikte denize sürüklenmiş ve ne yazık ki bir daha yeniden ulaşma şansımız kalmamıştır.

Tüm bu kısa ancak önemli tespitler bile, MÖ 7.yüzyıldan bu yana önce Sesamos ve ardından Amastris olarak kurulan antik kentin yapılacak Arkeolojik Araştırmalar ve daha da önemlisi Arkeolojik Kazılarla en azından günümüze kadar direnebilmiş kanıtlarının gün ışığına çıkartarak hakkettiği değerini kendisine iade edilmesi gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

RE

Paulus Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft (RE). Stuttgart. 1894.

SNG

Sylloge Nummorum Graecorum

ARRIAN,

Arrianus'un Karadeniz Seyahati (Periblus Ponti Euxin), (Çev. M. Arslan). İstanbul, 2005.

HOMEROS

İlyada (Çev. A.Erhat/A.Kadir). İstanbul, 1984.

MEMNON

Herakleia Pontike Tarihi (Çev. M. Arslan). İstanbul, 2007.

APOLLONIOS RHODIOS

The Argonautika: Expanded Edition (Trans. P. Green). London, 2007.

STRABON

Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası, (Çev. A. Pekman). İstanbul, 2000.

PSEUDO SKYLAX

Pseudo-Skylax's Periplus: The Circumnavigation of the Inhabited World. Text, Translation, and Commentary (Exeter, 2011), Liverpool, 2017.

STEPHANUS BYZANTIUS

Stephani Byzantii Ethnica. Volumen I: A–I, Ed. M.Billerbeck, Corpus Fontium Historiae Byzantinae, Walter De Gruyter, Berlin, 2006.

PLINIUS SECUNDUS

Naturkunde, Buch V (Ed. G. Winkler). München, 1993.

PLINIUS SECUNDUS

Epistulae, 10.Kitap: Genç Plinius'un Anadolu Mektupları (Çev. Ç. Dürüşken/E. Özbayoğlu). İstanbul, 2001.

QUINTIUS CURTIUS

[History of Alexander] with an English translation by John C. Rolfe. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015008158415;view=1up;seq=193;size=125> (26.04.2016)

- AINSWORTH, W., 1839
“Notes on a Journey from Constantinople, by Heraclea, to Angora, in the Autumn of 1838”, *Journal of the Royal Geographical Society of London* 9: 216-276.
- ARSLAN, M., 2012
“Küçük Asya Yerel Historiograflarına Bir Örnek: Herakleia Pontike’li Memnon ve Eseri”, *OLBA XX*: 383-406.
- BAĞDATLI ÇAM, F., 2016
“Paphlagonia’da Bir Pers Prensesi : Amastris/ A Persian Princess in Paphlagonia: Amastris”, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2: 31-46.
- BELKE, K., 1996
Tabula Imperii Byzantini 9. Paphlagonien und Honorias. Wien.
- BORE, E., 1840
Correspondence and Memoirs of an Oriental Traveler. Paris.
- BRYER, A./WINFIELD, D., 1985
The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos. Washington.
- BURSTEIN, S., 1976
Outpost of Hellenism. The Emergence of Herakleia on the Black Sea. Berkeley.
- CALLATAY, F., 2004
“Le premier monnayage de la cité d’Amastris (Paphlagonie)”, *Schweizerische Numismatische Rundschau*, Band 83: 57-80, Pl.9-11.
- CLAVIJO, R.G.de., 1859
Narrative of Embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarcand, AD 1403-6. London.
- CRESSWELL, K. A. C., 1952
“Fortification in Islam before A.D. 1250”, *Proceedings of the British Academy* 38: 99-108.
- CROW, J., 2017a,
“Amastris”, in *The Archaeology of Byzantine Archaeology. From the end of Late Antiquity until the Coming of the Turks* (Ed. P. Niewöhner). Oxford: 389-394.
- CROW, J., 2017b,
“Fortifications”, in *The Archaeology of Byzantine Archaeology. From the end of Late Antiquity until the coming of the Turks* (Ed. P. Niewöhner). Oxford: 2017, 90-108.
- CROW, J. / HILL, S., 1995.
“The Byzantine Fortifications of Amastris in Paphlagonia”, *Anatolian Studies* 45: 251-2
- DOKSANALTI, M.E., 2012
“Open air Cult Sites in Eastern Pontus Region”, *ANADOS 12/2012*: 62-78.
- DOONAN O., H. VURAL, vd., 2017
“Sinop Kalesi. Archaeological Excavations. 2015-2016 Field Seasons”, in *The Archaeology of Anatolia: Recent Discoveries* Vol. 2 (Eds. S. Steadman/G. McMahon). Cambridge: 178-199.
- DRAKOULIS, D. P., 2012
“Regional Transformations and the Settlement Network of the Coastal Pontic Provinces in the Early Byzantine period”, in: *The Black Sea, Paphlagonia, Pontus and Phrygia in Antiquity Aspects of archaeology and ancient history* (Ed. G.R. Tsatskheladze). BAR International Series 2432.Oxford: 79-96.
- ERCİYAS, D. B., 2001
Studies in The Archaeology of Hellenistic Pontus: The Settlements, Monuments, and Coinage of Mithradates VI and His Predecessors (Electronic Thesis or Dissertation). University of Cincinnati, <https://etd.ohiolink.edu/>
- EVLİYA ÇELEBİ
Evlıya Çelebi Seyahatnamesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum- Azerbeycan-Kafkasya-Kırım-Girit. 2. Kitap. 1. Cilt (Haz. Y. Dağlı/S.A.Kahraman). İstanbul, 2011.
- EYİCE, S., 1953
“Amasra’da Cenova Hakimiyeti Devrine ait Armalı bir Levha”, *Belleten*, XVII/65: 27-40.
- EYİCE, S., 1965,
Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserleri Kılavuzu. Ankara.
- FARNELL, L.R., 1896
The Cults of the Greek States. Vol. I. Oxford.

FLETCHER, W.G., 1939

“The Pontic Cities of Pompey the Great”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 70: 17-29.

FOSS, C., 1995

“Map 86 Paphlagonia”, *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*: (Eds. J. Richard /A. Talbert), Vol. 1, Princeton: 1217-1225.

FOSS C/WINFIELD, D., 1986

Byzantine Fortifications: An Introduction. Pretoria.

FRENCH, D., 2013,

Roman Roads and Milestones of Asia Minor. Vol. 3: Milestones, Fasc. 3.4: Pontus et Bithynia (with Northern Galatia). Ankara.

HILL, S., 1989,

“Preliminary Survey at Amasra, Zonguldak”, *VII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*. Antalya: 81-91.

HILL, S., 1990,

“Survey Work at Amasra, 1989”, *VIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*. Ankara: 311-321.

HILL, S./CROW, J., 1992,

“Amasra, Yüzey Araştırması 1990”, *IX Araştırma Sonuçları Toplantısı, Çanakkale - 27-31 Mayıs 1991, Ankara*: 83-92.

HILL, S./ CROW, J., 1993,

“1991 Yılı Amasra Yüzey Araştırması”, *X. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara -25-29 Mayıs 1992, Ankara*: 19-27.

HIRSCHFELD, G., 1888

Inchriftenaus dem Norden Kleinasiens besonders aus Bithynien und Paphlagonien. Sb.Ak.Wiss.Berlin, phil.-hist. Kl.1888, II, 863-892.

HOFFMAN, A., 1989

“Zum ‘Bedesten’ in Amastris. Ein römischer Marktbau?”, *Istanbuler Mitteilungen* 39: 197-210.

JOHNSON, P., 2010

Landscapes of Achaemenid Paphlagonia, (diss.) Faculties of the University of Pennsylvania.

MAGIE, D., 1950,

Roman Rule in Asia Minor. To The end of The Third Century After Christ. Princeton.

MANOLEDAKIS, M., 2018

“The Early Greek Presence in the Southern Black Sea”, *Essays on the Archaeology and Ancient History of the Black Sea Littoral* in (Eds. M. Manoledakis/G.R. Tsetskhladza/I. Xydopoulos), Bristol: 173-242.

MAREK, C., 1989

“Amasris. Geschichte, Topographie, archäologische Reste,” *Istanbuler Mitteilungen* 39: 373-389.

MAREK, C., 1993

Stadt, Ära und Territorium in Pontus Bithynia und Nord-Galatia. Istanbuler Forschungen Band 39. Tübingen.

MAREK, C., 2003

Pontus et Bithynia. Die römischen Provinzen im Norden Kleinasiens. Mainz.

MENDEL, G., 1901

“Inscriptions de Bithynie”, *BCH* 25: 5-92.

METİN, H., 2014

“Kremna Antik Kenti Kuzey Yayılımı Hakkında İlk Gözlemler”, *MEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/11: 2014, 1-27.

OLBRYCHT, M. J., 2014,

“An Admirer of Persian Ways’: Alexander The Great’s Reforms in Parthia-Hyrcania and The Iranian Heritage”, *Excavating an Empire. Achaemenid Persia in Longue Durée* (Eds. T. Daryaei/A. Mousavi/K. Rezakhani) California: 37-62.

QUIRINI-POPEŁAWSKI, R., 2012

“Art in the Genoese Colonies on the Black Sea (in the 13-15th c.). Present State of Knowledge and Selected Research Problems”, *BIULETYN HISTORII SZTUKI, LXXXIV/3-4*: 425-472.

ROBERT, L., 1980,

A travers L’Asie Mineure. Poetes et Prosateurs, Monnaies Grecques. Voyageurs et Geographie. Paris.

ROLLER, L.E., 2004

Ana Tanrıçanın İzinde. Anadolu Kybele Kültü (Çev. B. Avunç). İstanbul.

SAKAOĞLU, N., 1987

Çeşm-i Cihan. Amastris. İstanbul.

ŠČEGLOV, A. N., 1986

“Les amphores timbrées d’Amastris”, in Empereur, J. and Garlan, Y., *Récherches sur les amphores grecques, Bulletin de correspondance Hellénique. Supplement 13*: 365–73.

SPARKES, B. A. - TALCOTT, L., 1970,

Athenian Agora XII, Part 1 Text, Part 2. Plates.

STOLBA, V., 2003

“Some Reflections on the Amphora Stamps With the Name of Amastris”, in: *The Cauldron of Ariantas. Studies Presented to A.N. Ščeglov on the Occasion of his 70th Birthday*. Aarhus: 279-301.

YILDIRIM, Ş., 2019,

“A Great Tumulus From Paphlagonia” (Baskıda)

TAMSÜ POLAT, R., 2010

“Yeni Buluntular Işığında Phryg Kaya Altarları ve Bir Tipoloji Önerisi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10*: 203-222.

TEFFETELLER, A., 2012

“Strategies of Continuity in the Construction of Ethnic and Cultural Identity: The Lineage and Role of Zeus Stratios in Pontus and Paphlagonia”, *The Black Sea, Paphlagonia, Pontus and Phrygia in Antiquity* (Ed. G.R. Tsetschladze), BAR Int.Series 2432. Oxford: 223-227.

TEMUR, A., 2014

“Amasya Yassıkaya Açık Hava Tapınım Alanı Üzerine Gözlemler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 7/35*: 432-440.

von DIEST, W., 1889

Pergamon über den Dindymos zum Pontus. Gotha: Justus Perthes.

VASSILEVA, M., 2012,

“The Rock-Cut Monuments of Phrygia, Paphlagonia and Thrace: A Comparative Overview”. *The Black Sea,*

Paphlagonia, Pontus and Phrygia in Antiquity. Aspects of Archaeology and Ancient History (Ed. G. R. Tsetschladze). BAR Int. Series 2432. Oxford: 243-252.

WILCKEN, U., 1894

“Amastris”, *Paulus Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft (RE), Band I*, Stuttgart: 1749-1750.

ZAVAGNO, L., 2012

“Amastris (Paphlagonia): A Study in Byzantine Urban History between Late Antiquity and the Early Middle Ages”. In *The Black Sea, Paphlagonia, Pontus and Phrygia in Antiquity. Aspects of archaeology and ancient history*, ed. G.R. Tsetschladze (Oxford: BAR-Archeopress, 2012): 273-84.